

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Верка Сашева Иванова,

Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор“

по: област на висше образование 2. *Хуманитарни науки*,

професионално направление 2.1. *Филология*,

докторска програма *Български език*

Автор: Олга Васкова Моллова Чапърва

Тема: *Функционално-семантичното поле на локативността в съвременния български и руски език*

Научен ръководител: доц. д-р Красимира Ангелова Чакърва, Катедра по българския език във Филологическия факултет на ПУ „Паисий Хилендарски“

1. Общо представяне на процедурата и докторанта

Със заповед № РД-21-1501/14.07.2023 г. на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ съм определена за член на научното жури в процедура за защита на дисертация на тема *Функционално-семантичното поле на локативността в съвременния български и руски език* за присъждане на образователната и научна степен *доктор по филология*; област на висше образование 2. *Хуманитарни науки*; професионално направление 2.1. *Филология*; докторска програма *Български език*. На първото неприсъствено заседание съм определена за написване на становище.

Автор на дисертационния труд е Олга Васкова Моллова Чапърва – редовна докторантка в Катедрата по български език към ПУ „П. Хилендарски“, с научен ръководител доц. д-р Красимира Ангелова Чакърва от същата катедра.

Представеният от докторант Олга Чапърва пълен комплект материали на електронен носител (хартиен носител) е в съответствие с чл. 36 (1) от Правилника за развитие на академичния състав на Пловдивския университет.

Олга Моллова е родена през 1990 г., през 2009 завършва средно образование в ГХП „Св. св. Кирил и Методий“, гр. Пловдив, а през 2013 г. става бакалавър по руска филология в Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“. Година по-късно получава магистърска образователно-квалификационна степен в същия университет по специалност „Актуална русистика“. Трудовият стаж на докторантката от 2013 г. досега

като младши учител по руски език в училищната практика или като лектор по специализиран руски език в университетската система говори за един изградил се филолог и езиковед, който с любов преподава руски език. Доброто филологическо образование и стабилният продължителен професионален опит като учител са добра основа за лингвистичната подготовка и успешните научноизследователски търсения на бъдещия млад учен. Всичко това играе една благотворна роля за избора на дисертационна тема, която е трудна за разработване, но и интересна поради компаративната проблематика.

2. Актуалност на тематиката

В редица други научни разработки локативността (пространството) като понятийна категория се проучва в различни аспекти – философски, исторически, психологически, етнолингвистичен. Но настоящият дисертационен труд е първото съпоставително задълбочено изследване на функционално-семантичното поле на локативността в два славянски езика – българския и руския. Функционалнограматичната теория е актуална сама по себе си с изучаването на езиковите единици чрез комплексния и комуникативния подход, т.е. съвместното функциониране и взаимодействие на всички единици от различните езикови равнища. Актуалността на проблема произтича и от приноса на представената разработка не само за българската лингвистика и славистиката, но и за други научни области с разработените въпроси както на функционалнограматично ниво (класифициране и анализиране на ядрените и периферийни локативни експликатори в български и руски език), така и на философско и културологично.

3. Познаване на проблема

Авторката има много добра библиографска осведоменост, като познава около 300 труда (108 цитирани източника и още 180 използвани). Първа и втора глава поставят теоретичните основи на изследването, като показват уменията на докторантката да синтезира, обобщава и представя различни теоретични постановки по разглеждания от нея проблем. Във втора глава обаче, когато се разглеждат различията между традиционната и функционалната граматика (точка 2.1.2. *Разбиранията за традиционна граматика и функционална граматика*), биха могли да се вземат предвид и други фундаментални изследвания, свързани с функционалния подход. Например Стоян Буров и Лилия Бурова в статията си „Функционализъм и комуникативна граматика“, опирайки се на постановките на холандския езиковед Саймън Дик, задълбочено очертават различията между формалната и функционалната парадигма.

В заключение на тази част от становището искам да подчертая, че изключителната теоретична подготовка по изследваната проблематика, която показва Олга Чапърва в първа и втора глава, използвайки немалко български и чуждестранни източници, е много добра основа за разкриване на самостоятелното критично мислене и новите научноизследователски решения, които откриваме в 3. и 4. глава.

4. Методика на изследването

Избраната методика на изследване позволява постигане на поставената цел и получаване на адекватен отговор на задачите, решавани в научната разработка. Изследваната проблематика се основава на функционалнограматичната теория на А. В. Бондарко и в частност на антропоцентричната парадигма, залегнала в основите на функционализма като цяло. Използват се общите методи на познанието – описание, анализ, синтез, обобщение, както при представяне на теоретичните постановки по въпроса, така и при самостоятелно анализирания богат ексцерпиран материал и извеждането на аргументирани изводи. Основен метод е съпоставителният, като поздравления залужава Олга Чапърва за това, че е успяла не само да анализира и очертае основните локативни експликатори в два славянски езика (български и руски), но и да ги съпостави.

5. Характеристика и оценка на дисертационния труд и приносите

В структурно-композиционно и смислово-концептуално отношение научният труд отговаря на всички изисквания за дисертационно изследване, като включва увод, четири глави, заключение, цитирана и използвана литература, ексцерпирани източници. Общият обем на работата е 168 стандартни страници.

В увода намират естественото си място предметът, обектът, целта, задачите, методите на изследването.

В първа глава Олга Чапърва разглежда понятието *пространство* (локативност) във философски, лингвокултурологичен и когнитивнолингвистичен аспект, пряко свързано с понятията *време* и *движение*, като се изясняват пространствено-времените отношения. Подробно очертава мястото на това понятие и в лингвистиката.

Втора глава *Теоретични основи на изследването* представя функционалнограматичната теория за функционално-семантичните полета на руския лингвист А. В. Бондарко, която е теоретичният фундамент, върху който се изгражда концептуалната рамка на дисертационния труд и върху който се правят заключенията относно ядрените и периферийните локативни експликатори в българския и руския език. Акцентува се на същността на тази теория и мястото ѝ в руската и българската

лингвистика. Очертават се различията между понятийна, граматическа и функционално-семантична категория, като се разглеждат в отношение родово-видово понятие.

В трета глава *Функционално-семантично поле на локативността в съвременния български и руски език* се защитава схващането, че ФСП на локативността е част от макрополето на казуалността, като в български е безядрено поле (с обособено квазиядро от адвербиални средства), а в руски език е моноцентрично поле с ядро грамемата *предложен падеж*. В тази връзка са разгледани схващанията за локатива (местен падеж) и концепцията за т.нар. дълбоки падежи. Издигната е следната хипотеза: въпреки че ФСП на локативността в български и руски се различават по своето ядро, то тези полета в двата славянски езика се доближават по своите периферийни експликатори.

Основна цел в четвърта глава *Ядро и периферия на функционално-семантичното поле на локативността в съвременния български и руски език* е да се представи класификационна схема на периферийните пространствени експликатори (предлози, наречия, глаголи, съществителни, прилагателни, фразеологични единици и подчинени обстоятелствени изречения за място) в съпоставителен план в двата езика, като се подкрепят изводите с разнообразен материал и се имат предвид вече установените модели за динамична и статична локативност. Защитава се тезата, че в българския език е налице безядрено ФСП на локативността, но тъй като наречията имат по-специално място сред другите периферийни експликатори и са „най-специализирани“, могат да се отделят в едно квазиядро.

Приносен характер имат авторовите анализи на периферийните експликатори, както и очертаната симетрия и асиметрия в двата езика при някои изследвани локативни средства (фразеологичните единици например).

Като достойнство на работата трябва да се отбележат обобщенията и изводите след всяка част от изложението. Важни и приносни са и изводите на съпоставителна основа в заключението за локативните експликатори в български и руски език.

Когато се разглеждат глаголите като локативни експликатори, правилно е уточнено, че: „Не видът на глагола, а лексикалното му значение и контекстовите условия имат ключова роля при изразяване на статичност или динамичност.“ (с. 94). В тази връзка искам да попитам Олга Чапърва дали може да се твърди, че реализацията на отглаголните съществителни и глаголите за движение като периферийни локативни експликатори е силно зависима както от взаимодействието и дистрибуцията с другите лексикални експликатори – предлозите и наречията, така и от екстралингвистичните фактори (като се имат предвид и подобни примери: *Прибирам се всяка вечер в 18 часа.*

Вече той плува добре. Тя ходи бързо. Ходенето е полезно за здравето. Влизането е забранено).

Искам да отправя и няколко препоръки, свързани с прецизиране на терминологичния апарат и с отстраняване на някои незначителни технически неточности, с които може да се съобрази докторантката преди публикуването на текста като самостоятелна монография:

1. Като приносен момент в дисертацията е подчертано въвеждането на работния термин *локативен експликатор*. Още в увода на с. 6 (а и на с. 11, 55, 141 също) от дисертационния труд е посочено: „В нашето изследване за работен се въвежда терминът **локативен експликатор** (по-нататък ЛЕ), като по този начин се разграничаваме от съществуващите в научните изследвания понятия *модификатор* (у И. Куцаров, Кр. Чакърова и др.) и *оператор* (у Ст. Стойчев)“. Искам да обърна внимание, че терминът *експликатор* не е въведен от Олга Чапърова, защото още през 2013 г. аз обяснявам и използвам този термин в едно мое изследване – „За експликаторите на функционално-семантичната категория *персоналност* в българския език“ (с. 224 и с. 230), използвайки го като синонимен на установения вече термин във функционалнограматичната литература *модификатор*, като го употребявам и в следващи свои разработки (*Функционално-семантичната категория залоговост в българския език*, 2023 г.);

2. Относно оформянето на библиографията препоръчам там, където е използван електронен източник за печатно издадена статия, да се дава пълна библиографска информация, а не само линкът към електронния източник. Също така по-голяма стойност има цитирането от първоизточника, а не по други автори;

3. На някои места в изложението, където има последователно изброяване на примери по повече от една страница, би могло това да се предотврати с поетапен анализ (с. 91 – 92; с. 104 – 107; с. 108 – 110).

6. Преценка на публикациите и личния принос на докторанта

Олга Чапърова отговаря на допълнителните специфични изисквания на Филологическия факултет на ПУ „Паисий Хилендарски“ (съобразени и с другите нормативни документи – ЗРАСРБ, ППЗРАСРБ, ПРАСПУ) за минимум три публикации по дисертационната тема и две участия в научни форуми. Докторантката има шест публикации по темата на своя дисертационен труд, като три от тях са изнесени като доклади на международни научни форуми и са публикувани на руски език, с две участва в национални конференции, а една е публикувана в Годишника на Пловдивския

университет. Както дисертационният труд, така и другите публикации се отличават с оригиналност, т.е. те са авторски, като не е установено плагиатство.

7. Автореферат

Авторефератът е с обем от 32 страници, като напълно отговаря в структурно-съдържателен план на изискванията за такъв тип научен текст. Той обективно отразява резултатите, постигнати в дисертацията.

8. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

С оглед на това, че изследването на Олга Чапърова има подчертано приносен характер и ще бъде полезно както за бъдещи изследвания, които са функционално ориентирани, така и за практиката на преподаване на руски език на българи и за практиката на преподаване на български език сред рускоговорящи чужденци, препоръчвам на авторката да издаде като монография дисертацията си.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд показва **изключителната теоретична подготовка на докторантката и уменията за анализ на емпиричния материал в подкрепа на своите оригинални научноизследователски търсения.** Той съдържа научни и приложни резултати, които представляват оригинален принос в българската лингвистика и в славистиката и отговарят на всички изисквания(та) на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“.

Дисертационният труд показва, че докторантката **Олга Васкова Моллова Чапърова притежава** задълбочени теоретични знания и професионални умения по български и по руски език, като **демонстрира** качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Поради гореизложеното убедено давам своята **положителна оценка** за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси, и **предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“** на **Олга Васкова Моллова Чапърова** в област на висше образование: *2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1. Филология, докторска програма Български език.*

26.09.2023 г.

Изготвил становището:

(доц. д-р Верка Сашева Иванова)